

10467

KUNGL. UNIVERSITETETS BIBLIOTEK

UPPSALA

Landsmålsarkivet

Dalsland

Ödsköldsön

10467
t9401

Rosell, Carl - Otto. 1937.

MLA:s frågel. 14 Bön och biskötsel.

11 bl. 4 =

Excerptat ur Dalsland
24/6-65

Exc. OSD

27/4 37.

1.
Den ynk biskötsel.

Sagemann: ^{f. 1851}Abdon Svensson, Krokem, Ölskölt sn., Dalaland.

Nyptecknare: Carl-Oscar Rosell

Sagemannen kände exempel på att man funnit vildbin i quantråd o skallat dem genom att dröta dem. S. hade själv en gång i tiden förlärt hem en ihälig björk, avensom en gran. En vax-laska placerades i botten o på denna samlade sig bina. Så fick man säga o blyra vaxet Stockarna o slutligen kunde S. med händerna få vaxet bina i en kupa. På botten av de ihäliga Stockarna var det gott om gamla biskakar, biskytt, odla, söta bi = lilla tama bin. S. kände exempel på att man i hans ungdom varit reda på och på stället ätit upp honung från humlor, honnhekanong.
Bihus: S:s fader använde ihäliga trästockar, biståck,

Landsmärkearkivet Uppsala 10467
C-O. Rosell. 1937. ÖDSKÖLT
DALS.

Frgl. 14

som bibort-ide, men ej för övervintring. I allmänhet användes därtill gran, i äldre tid även ek.

Bristokarna användes ständigt, med flygöppning vil böuen och flusterbräde. Tidigare skändte man dem genom att röka i fispningen; sedermera togs böuen av och placerades stöcken i en överdel-grop. — Bikupa = bikus.

För men ej numera användes bikupor av halms, tätade med lera. Nu ser de av halms samt av trä (kambupor), de förre biträ för övervintring på de senare, de^o dag ej ser så ljuva. Halmbkuporna gjordes i ett stycke från truppen Flusstre l. sägge = flusterbrädan.

Flusstre = ingången. Hålet i taket, kyrkhske, stängdes av en träplugg. Halmsröven fingo passera genom en rund, trinn, ring för att bli jämnare.

I äldre tid pytte man med granvätter, som dock efterhand blaso sköra, senare med rotting, rör, som

Landsmålsarkivet Uppsala 10467
C.-O. Rosell. 1937. ÖDSKÖLT
DALS.

klövs. Jutegam, passegrovt garn, var ej så lämpligt,
 då bina stundom bito upp det. S. hade använt
 mycket hassel, som gick lätt att hlyva till fina
 trådar, täger. Man hade lösa bransar på rätta
 orampå kupor med kraftiga svärmar. Rankupor
 började användas i trakten 1870-75. Stalkupor var
 dock för närvarande mest i bruk. För funnos frä-
 sticker i kors, ~~sticker~~ ⁻¹⁵⁻ krästekker, inuti kupan,
 numera en rund kapp. S. hade endast undantagsvis
 använt rådana. — Samlingen av kupor benämndes
biga &c. Bikusorna ställdes i rad, köpt 10-12 st.,
 på en bänk, bibänk. Under vintern täcktes kuporna,
 så man hade god om sky, med granbark, bibarken;
 eljest med kalen. S-s får också andra med hvarsin godde
 bikusorna invidigt med majgräs, för att bina skulle
 trivas. Men S-s paroll var: inget feppe &c.

Bin: bikupa, följande biståck = bisamhället.

bi, pl. bica, bi ^{pl. biflägera} fläga = de enskilda bina; vise, numera

drötning = vise; drönar, tidigare vassbi = drönare;
arbesbi. Vissen ansågs för befäl, kan var ute
 om vinden och sig ut på platsen, där bina skulle
 arbeta. Den vissen stannat, stannade också bina.
 En samhälle utan vise benämnes visselöst. Ibland
 kan man ej märka, om vise saknas, men merendels
 synas dock bina bli oroliga, surrar och tytar, och
 flyga tillbaka till modershusen. Man kunde utbjälpa
 detta genom att ge bina en annan vise eller skaffa
 nytt yngel i en vaxkiva. Fordom kunde man också
 få se en visselös och en visselös kupa förenas med
 varandra genom ett långt rör, som stöcks in genom
 sidorna. Deras benämnes biyngel. Endast efter
 noggrant studium kan man särskilja de unga bina,
 som förhållande till efter att ha vuxit samt ett flertal
 gånger på plastbröden ge sig ut på de första flyg-
 turerna. De äldre bina uppträda med sargade ringar.
Huvve, vengar, fram- o bakreng, bökkser.

Landsmålsarkivet Uppsala 10467
 C.-O. Rosell. 1937. ÖDSKÖLT
 DAL.

Frgl. 14

-a-

taggen = gatten; geffte. Endast under senare tid ha
 betydgen anses vara nyttiga mot reumatism. På
 betydgen lades stundom en vät gräststt. Bliuett bi
 klämt, bli de röjja ritade. Å man en sälsygt
 gäst vid bikuporna o står stilla äro bina när-
stokknare än om man till o till går det förbi. Per-
 sons, som luktä (dåligt), löpa ochro^o rick. Men är man
 bara vät i ansiktet, kan man vara säker. Bina slay
 ochro^o fotbehovt.

Binas bygge:

bi vaks, hänongskaka, biskstt = bikaka; bygge = bikakorna
drön-, vise-, arbesbi- och hänongsäller.

Man skilte ej på varmt och kallt bygge; hade ej
 heller särskilda namn på äldre o yngre kakor.

Swärmningen: Blsmöster, jongfrusvarm, annre och
treje varm. S. haft kupor med ända till 6 svärmar.
 Det surras vanligen mer, durar kalare, strax före
 svärmningen, men det är inget oväntligt felken.

Landmålsarkivet Uppsala 10467
 C-O. Rosell. 1937. ÖDSKÖLT
 DALS.
 Frgl. 14

visarna skriker mot varandra, ^{-a-}manar. Tidigare trodde man att den som let kva-kva skulle ut med svärmen. På en del håll slog man på kaffkittlar o spannat o sköt o förde oräsen för att svärmen skulle följa sig o inte vända tillbaka.

Sambandet från vilket svärmen utgår, kallas moderkupa. Ingen särskild benämning på värmingen från sambudet som påböras vintern, vinterliggar, alla är's svärmen. Jongfrusvarmen är blsm^mstersvarmens ^{tehuingar} sättning. Man tror, att en svärmen som återvände till moderkubet efter en period bringflygande inte dröjer i nya kupa. När bina i höve antil flyga ut för bomingen på en svärmen säger att de står på fägge i spekar. Det är deras mäddassång, de behöva lufta på sig. Bia sätter sej säges, när bivarvarmen samlar sig efter värmingen. I. brukade bära fram små buskar från skogen, för att bina lättare skulle påta sig. För att få svärmen in i den nya boendet var det

x) Om man påg, pte bina ville ge sig i väg från kupan, var det bäst
bina kupa o bina till en för de senare oänd plats. Efter en liten bit kunde de åter
bina tillbaka.
vanligt säta kupa när bina o i med en vit kvist

driva in dem. Vid ranskupas använde man särskilda
svarmfångare att ösa in bina med. Lösning i kuporna
fick tjäntgåva som lockmedel, när det gällde att
ta in en bisvarm. Stöckeningen borde förstås på annat
man kunde gå in till dem utan att trö i dom. Flytta
bia = flytta bina från en kupa till en annan. För att bina
skulle trivas, kunde man som nämnts guida kupa på
insidan med lösning f. stundom majgräs. En del höll
vaka på att katten skulle vara inomhus. Någon gång före
kom det, att man rökte in bina. En del brukade tuta
kuporna med ler o kojösset; d. kunde dock aldrig gjort det.

Binas arbete:

Bia drar. Sömmerdrag, jongdrag. Gytt och dåfitt
drag; göt och dåligt biar; bra och dåligt bielte.

o biffåga sög o drag. Numera talar man om att bina
har bökkser. Många hade, att det var lösning f. vax.

Det durar håfåre, när det är gott drag. Di kan man

och i tala om svetta över flusstre.

Övervintring:

Livkupa^{-a-} = samhället som de övervintra. För övervintringen vidtog oftast inga åtgärder. Om kupan har bra äggläggande drömming, så den har till underkupa några år framåt svaga samhällen, som man ville låta övervintra, låt man mata. Bina lägo under vintern i dovkå. För att bina ej skulle lockas ut för tidigt om våren utar solen, hängde man över ett fygge = sack (dyl. som gav ^{skygga}). Binas rensningsutflykt på våren benämnes bias rening f. tidigare rännrensning. Binas fiender: fyvbi och tafjokksar. Tidigare ansågs stuliga när bina ej kuler ringa säkra för sva^{-a-} hæra. Vidare om vaksmaf bilöss, ynge gröta o utrot att nämna.

Skattning:

Man kunde i gamla tiden till skattning av bin. Man satte en tom kupa över, som man drog bina in i. Eller också såna man under sommaren en ny halmbrens

under hysan o Trög sedan var den fitta brösten.
 Men den gav ju ej n^o god stöd; kalmlansen var
 i många fall ej fäst; byggd med bilakor. Det under
 sänt nu skaffa konung var nu döda sina med wa-
 vel, smält på Trasar; senare lade man swavel i en
 cyrop, säte hysan rör o tänkte på. Detta var nu
svavel o röke ijöf bia. — hanongs- o ungef-
käka. — Tidigare skilde man ej på gissare och
 mörkare konung, bjommster - resp. jonghanong. Nu
 gör man det liksom påse på förseglat och oförseglat
 konung.

Sänt man skilde konungen från hakorna
 strax efter binas ständade behöves ej uppställning med
 mutantag för den stora hjungkonungen. Säkoraxen
 konung: Man klände hakorna med händerna, o sålde
 konungen genom en handduk. Efter något dygn
 skommades den. S. var den förste som införde
slongning (slungning) i trakten för c:a 65 år sedan.

Man gällade endast ut kakor med yuzel. Man
 får kupaorna ^{vanligen} i en vecka; under tiden limmas yuzlet
 försvinna. De var förstås senare som man började
 påverka smörka och ljusa kakor. S. hade aldrig
 förtägit efterströ, men visste, när det någon gång
 förekommit.

S. brukade lägga vaxet i en påse i vatten
 o krama det. Vaxksträt = ^{vaxkakorna} vaxet. Det flöt ^u upp och
 skummades. Vaxet användes nu vaxa bröd med
 samt möjligen som yttre beläggning på vanliga
 helgljus. För Resten såldes det.

Smörrens användning:

Smörren användes i kaffet o på smörrens samt
 på bröd i stället för smör. Vidare till alla byggga
 mjölk, mjö. Man ville ha ut vaxkakorna, sedan man
 framställt vaxet. Det sätta vaxet fick stå o blev
 med l. utan jäst mjölk. Det var nästan bakt utan jäst;
 sedan mjölk användes inte på till. Det byggdes levsodalsfijn

på borden; det som möjligt gjordes här julen blev
 inte så gott. — Man stekte rågnjöt och konung på
 stora pinnar, bsdar. De mögaste & lättes de jultare. På
 vanliga påsar användes ej konung, särskilt med korta
 o förtydning. Forton var het tjännjötk o konung
 det bästa som kunde tas vid förtydning. Vatten f. mjötk,
 kött, och konung var också bra. — Konungen förvarades
 i stora kopparskålar, gjutna l. stenkrukor, särskilt
 inte i träskål, som konungen dränges isemma, hänger
inte i. Några åtgärder för att konungen inte skulle
 försöras, vidtogas inte.

Bikung, bikong, kallades en person som
 hade många bin. Det ansågs som märkvärdigt hur på bästa
 bivarvarnas. Vidare var det bra o rätt vanligt med personer
 hade bin tillsammans, enf. d. var det föga bra. Turan
 gick bort från ägaren, om en kupa stals från honom.
 Det var också slutligen slut med luren i och med att
 ägaren dog.

Landsmålsarkivet Uppsala 10467
 C.-O. Rosell. 1937. ÖDSKÖLT
 DALS.
 Frgl. 14